

Asia: VN/34144/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Edustaako vastaaja

Jotakin muuta

2. Toteuttaako ehdotettu säädöskokonaisuus tavoitetta varhaisen tuen saatavuuden parantamisesta?

Ei, vaan tarvittaisiin ehdotetun sijaan tai lisäksi seuraavia toimia

Ehdotetut toimet kohtaan 2:

Suomalainen kouluterveydenhuolto on terveystarkastusten osalta erittäin kattava. Tiedossa ei ole, onko moneen Euroopan maahan verrattuna, hyvin tiheä tarkastaminen tarpeellista lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen seuraamiseksi. Näyttö terveystarkastusten vaikuttavuudesta niin koulu- kuin opiskeluterveydenhuollossa on puutteellista.

Kouluterveyskyselyssä mielenterveyteen liittyviä oireita raportoivien oppilaiden määrä on merkittävästi lisääntynyt viime vuosina ja jo ennen Covid-19 pandemiaa. Myös käyttäytymiseen ja oppimiseen liittyvät haasteet ovat yleisiä. Nämä lisäävät tarvetta parempaan riskiryhmien varhaiseen tunnistamiseen ja kohdennettuun työhön. Säädösesityksessä todetaan, että asetuksella säädettävät terveystarkastusten määrät vastaisivat nykyistä sääntelyä. Näin ollen on epätodennäköistä, että säädösesitys lisäisi mahdollisuuksia kohdennettuun työhön, ja siten parantaisi varhaisen tuen saatavuutta.

Itla ehdottaa, että tarkastusmääriä tarkasteltaisiin kriittisesti. Universaaleja tarkastuksia vähentämällä on mahdollista kohdentaa työtä nykyistä laajemmin ja varhaisemmin tarkastuksissa ja niiden ulkopuolella havaittujen haasteiden hoitamiseen, kuten mielenterveyden tukeen näyttöön perustuvilla interventioilla. Tämän edellytyksenä on, että tarkastusten vähentäminen ei johda hyvinvointialueiden rahoituksen vähentämiseen.

3.1 Raskaudenaikaisissa neuvolapalveluissa

-

Ehdotetut toimet kohtaan 3.1:

-

Muita huomioita kohtaan 3.1:

-

3.2 Alle kouluikäisen neuvolapalveluissa

-

Ehdotetut toimet kohtaan 3.2:

-

Muita huomioita kohtaan 3.2:

-

3.3 Kouluterveydenhuollon palveluissa

-

Ehdotetut toimet kohtaan 3.3:

-

Muita huomioita kohtaan 3.3:

-

3.4 Opiskeluterveydenhuollon palveluissa

-

Ehdotetut toimet kohtaan 3.4:

-

Muita huomioita kohtaan 3.4:

-

4. Onko sääntely opiskeluterveydenhuollon ja siihen kuuluvasta sähköisestä terveystarkastuksesta terveydenhuoltolain 17 §:n 2 momentin ja 70 a §:n säännöksissä soveltamisen kannalta toimiva?

Kyllä

Ehdotetut muutokset kohtaan 4:

Kansallinen sähköinen opiskeluterveydenhuollon terveystarkastus on kannatettava ja tulee tuottamaan merkittävän tietopohjan nuorten opiskelukykyä. Esityksessä sähköisen terveystarkastuksen oletetaan tuovan säästöjä ja laskelmassa 30 % opiskelijoista oletetaan tarvitsevan laajennettu

terveystarkastus ensimmäisenä vuonna. Huomioitavaa on, että YTHS:n sähköisessä terveystarkastuksessa tarkastukseen ohjautuu yli 50 % opiskelijoista ja järjestelmän luominen sekä ylläpito edellyttää hyvinvointialueilta resursseja, joita ei laskelmassa mainita. Itla painottaa, että terveystarkastuksen laadintaa tulee ohjata näyttö seulontojen hyödyistä ja erilaisten mittareiden soveltuvuudesta nuorille. Lisäksi kyselyä laadittaessa on varmistuttava, että kyselyssä esiin nousseisiin tarpeisiin vastaaminen hyvinvointialueilla on realistista, sillä muutoin sen toteuttamisessa on eettisiä ongelmia.

5. Onko esitetty sääntely valtioneuvoston asetukseen neuvolatoiminnasta sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sisällöstä riittävä terveystarkastusten toteuttamiseksi?

-

6. Yhtenä toimenpiteenä asetusluonnoksessa ehdotetaan kansallisten ohjeistuksien ja suositusten päivittäminen NEUKO-tietokantaan. Onko esitetty toimenpide riittävä?

Kyllä

7. Millaista muuta kansallista ohjausta ja toimenpiteitä esitetyn lainsäädännön onnistunut toimeenpano mielestänne edellyttää?

Luonnoksessa esitetään, että terveystarkastukset on toteutettava siten, että raskaana olevan henkilön, alle kouluikäisen lapsen, oppilaan, opiskelijan ja perheen kohdennetun seurannan tarve tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarve on pyrittävä selvittämään. Tämä poikkeaa nykyisestä asetuksesta, jonka mukaan erityisen tuen tarve tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tarpeen mukainen tuki järjestetään viiveettä. Erityisen tuen tarve on selvitettävä, jos alle kouluikäisessä lapsessa, oppilaassa, opiskelijassa, perheessä tai ympäristössä on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tervettä kasvua ja kehitystä. Nyt esitetyssä luonnoksessa käytetään ilmausta yksilö- ja perhekohtainen tuen tarve. Itlan mukaan tämä on hyvä lähtökohta, mutta huomioitavaa on, että siitä poistuu määrittely tuen tarpeen selvittämisestä. Esimerkiksi Itlan koordinoiman tuoreen pohjoismaisen tilanneanalyysin mukaan riskitekijöiden tunnistaminen ei ole systemaattista. Neuko – tietokannassa on jo kuvattu kansallisesti käytettävät seulonta- ja haastattelulomakkeet, joiden tarkoituksena on tukea yksilö- ja perhekohtaisen tarpeiden tunnistamista, mutta silti ne eivät toteudu systemaattisesti. Ohjeistuksen lisäksi tarvittaisiin ammattilaisten osaamisen vahvistamista.

Opiskeluterveydenhuollon ja kutsuntojen ennakkoterveystarkastusten yhdistäminen edellyttää sisällöllistä ohjausta. Yhdistäminen sisältää riskin, että toisen asteen lääkärintarkastus kutistuu kutsuntatarkastukseksi ja opiskelukyvyn arviointi, joka on opiskeluterveydenhuollon päätetehtäviä, ei toteudu. Opiskelukyvyn arviointi on oleellista paitsi toisen asteen tutkinnon suorittamisen, myös jatko-opintojen kannalta. Lääkärintarkastusten toteuttamisessa opiskeluterveydenhuollossa on ollut jo vuosia merkittäviä puutteita, joten yhdistämisen toteuttamisessa voi tulla esiin haasteita. On tärkeää seurata, että terveystarkastuksiin liittyvää muutosta ei tehdä opiskeluterveydenhuollon lakisääteisen terveyden- ja sairaanhoidon kustannuksella.

Itla toivoo, että sähköisen terveystarkastuksen ja opiskeluterveydenhuollossa tehtävään lääkärintarkastukseen tehtävien muutosten vaikutuksia seurataan myös tieteellisellä seurantatutkimuksella.

Muita huomioita hallituksen esityksen luonnoksesta:

Itla ehdottaa, että hallituksen esityksellä tuetaan osaltaan lasten ja nuorten terapiatakuun toimeenpanoa. Jotta terapiatakuulla saavutetaan sille asetetut tavoitteet, pitäisi lakisääteisiä tehtäviä vähentää. Esimerkiksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma osoitti, että suurimmat haasteet menetelmien implementoinnissa oli kouluterveydenhuollossa johtuen suuresta lakisääteisten tehtävien määrästä. Nykyinen esitys mahdollistaa jouston terveystarkastuksissa, mutta näyttää epätodennäköiseltä, että se vapauttaisi terveydenhoitajaresurssia terapiatakuun piiriin kuuluvien näyttöön perustuvien menetelmien toteuttamiseen.

Muita huomioita asetusluonnoksista:

Itla esittää huolensa, että uudessa asetuksessa ei ole mainintaa viiveettömän tuen järjestämisestä. Erityisesti sikiön kasvun ja kehityksen sekä vauvaikäisen näkökulmasta tuki ja hoito olisi pystyttävä varmistamaan viiveettä silloin, kun kasvu ja kehitys on uhattuna. Raskaana olevan tai synnyttäneen tai vauvan huoltajan mielenterveyden tukea ei mainita lainkaan esityksessä. Vähintään synnytys- ja perhevalmennuskohtaan olisi hyvä lisätä, että se kattaa myös huoltajien ja perheen mielenterveyden ylläpitämisen ja vahvistamisen. Vanhempien mielenterveysongelmat raskauden aikana ja lapsen varhaisten elinvuosien aikana haastavat tasa-arvoista ja kestävästä kehitystä. Vanhempien hyvinvointi ja terveys vaikuttavat heidän kykyynsä tarjota lapselle sensitiivistä hoivaa ja huolenpitoa. Tutkimusnäyttö osoittaa, että heikko terveys ja stressi voivat aiheuttaa pitkäaikaisia seurauksia lapsen kehitykselle ja terveydelle (Black ym. 2016). Maailman terveysjärjestö (WHO, 2016) pitää äitien mielenterveyden häiriöitä yhtenä merkittävimmistä kansanterveydellisistä haasteista maailmanlaajuisesti. Oikein kohdennettu tuki raskauden aikana ja lapsen varhaisvuosina edistää tervettä raskautta ja vanhemmuuteen valmistautumista. Kotikäyntien kohdentaminen myös uudelleen synnyttäjille silloin, kun perheessä on tunnistettu riskitekijöitä, ehkäisee raskaus- ja vauva-ajan mielenterveyshaasteita (Tabb ym. 2022).

Kurki Marjo
Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.